

NUTQDAGI PARAZIT SO'ZLAR VA ULARNING KOMMUNIKATIV FUNKSIYASI

Mo'minov Aziz Sharof o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabasi.

azizbekmuminov109@gmail.com

Saidahmadov Hasan Akmal o'g'li

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabasi.

sssa8844dd@gmail.com

Turg'unpo'latov Diyorbek Ro'zmamat o'g'li

Ilmiy rahbar. Chirchiq davlat pedagogika universiteti
O'zbek tilshunosligi kafedrası o'qituvchisi.

d.turgunpolatov@cspu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19946135>

Annotatsiya. Ushbu maqolada nutq jarayonida keng uchraydigan parazit so'zlar, ularning lingvistik xususiyatlari hamda kommunikativ funksiyalari tahlil qilinadi. Parazit birliklarning paydo bo'lish sabablari, ularning nutq madaniyatiga ta'siri va psixologik omillar bilan bog'liqligi ilmiy asosda yoritiladi. Shuningdek, mazkur hodisaning ijobiy va salbiy jihatlari hamda uni me'yorlash yo'llari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: parazit so'zlar, nutq madaniyati, kommunikatsiya, og'zaki nutq, psixolingvistika, diskurs.

Annotation. This article analyzes filler words frequently used in speech, their linguistic features, and communicative functions. It examines the causes of their occurrence, their impact on speech culture, and their connection with psychological factors. The study also highlights both the positive and negative aspects of filler words and suggests ways to regulate their use in communication.

Keywords: filler words, speech culture, communication, oral speech, psycholinguistics, discourse.

Аннотация. В данной статье анализируются слова-паразиты, широко встречающиеся в речи, их лингвистические особенности и коммуникативные функции.

Рассматриваются причины их возникновения, влияние на культуру речи, а также связь с психологическими факторами. Кроме того, освещаются положительные и отрицательные стороны данного явления и пути его нормализации.

Ключевые слова: слова-паразиты, культура речи, коммуникация, устная речь, психолингвистика, дискурс.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida til va nutq masalalari turli fanlar kesishgan nuqtada o'rganilayotgan dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda. Inson faoliyatining barcha sohalarida muloqot muhim o'rin tutadi, chunki har qanday ijtimoiy jarayon til vositasida amalga oshiriladi. Shu bois **nutqning aniqligi, mantiqiyliqi, boyligi va sofligi** kommunikativ samaradorlikni belgilovchi asosiy omillar sifatida qaraladi.

Nutq — bu faqat grammatik jihatdan to'g'ri tuzilgan gaplar majmui emas, balki murakkab psixologik va ijtimoiy jarayon hamdir. Inson nutq jarayonida fikrini shakllantiradi, uni ifodalaydi va shu orqali atrofdagilar bilan o'zaro munosabatga kirishadi.

Biroq real kommunikatsiya sharoitida nutq har doim ham mukammal shaklda yuzaga kelmaydi. Ayniqsa, og‘zaki nutqda **spontanlik** (tayyorgarliksiz gapirish) tufayli turli ortiqcha birliklar, takrorlar va noaniq ifodalalar keng uchraydi. Ana shunday hodisalardan biri nutqdagi parazit so‘zlardir. **Parazit so‘zlar** — bu nutq jarayonida muayyan semantik yuklamaga ega bo‘lmagan yoki juda sust ma’no ifodalovchi, biroq so‘zlovchi tomonidan tez-tez qo‘llaniladigan birliklardir. Ular ko‘pincha “*haligi*”, “*demak*”, “*ya’ni*”, “*xullas*”, “*bilasizmi*”, “*umuman olganda*” kabi shakllarda namoyon bo‘ladi. Mazkur birliklar nutqda muhim axborotni ifodalama-da, ular kommunikativ jarayonda muayyan vazifalarni bajaradi.

Parazit so‘zlar masalasi ko‘pincha nutq madaniyati doirasida salbiy hodisa sifatida baholanadi. Chunki ularning haddan tashqari ko‘p ishlatilishi nutqning ravonligini buzadi, fikrning aniqligini pasaytiradi va tinglovchida noxush taassurot uyg‘otadi. Ayniqsa, rasmiy nutq, ilmiy chiqishlar va ommaviy ma’ruzalar jarayonida bunday birliklarning ortiqcha qo‘llanilishi nutqning sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bilan birga, zamonaviy tilshunoslik va psixolingvistika nuqtai nazaridan qaralganda, parazit so‘zlar faqat salbiy hodisa emasligi ham ta’kidlanadi. Ular nutqning tabiiylikini ta’minlovchi, fikrni shakllantirish jarayonida vaqt yutishga xizmat qiluvchi hamda kommunikativ uzluksizlikni saqlovchi vosita sifatida ham qaraladi. Demak, parazit so‘zlar ikki tomonlama — ham salbiy, ham funksional jihatlariga ega murakkab hodisa hisoblanadi.

O‘zbek tilshunosligida nutq madaniyati, og‘zaki nutq xususiyatlari va kommunikativ jarayonlar keng o‘rganilgan bo‘lsa-da, parazit so‘zlarning aynan kommunikativ funksiyalari masalasi hali yetarli darajada tizimli tadqiq etilmagan. Ayniqsa, zamonaviy kommunikatsiya vositalari — televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlarda nutqning yangi shakllari paydo bo‘layotgani bu masalani yanada dolzarb etmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi nutqdagi parazit so‘zlarning lingvistik va psixologik mohiyatini ochib berish, ularning yuzaga kelish sabablari hamda kommunikativ funksiyalarini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, maqolada parazit so‘zlarning nutq madaniyatiga ta’siri va ularni me’yorlash yo‘llari ham ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi.

Parazit so‘zlarning lingvistik tabiati va nutqdagi o‘rni.

Parazit so‘zlar nutq jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, ular asosan og‘zaki nutqda faol qo‘llaniladi. Bu birliklar ko‘pincha mustaqil leksik ma’noga ega bo‘lmaydi yoki ularning semantik yuklamasi juda sust bo‘ladi. Shunga qaramay, ular nutq oqimida muayyan vazifalarni bajarib, kommunikativ jarayonning uzluksizligini ta’minlashga xizmat qiladi. Tilshunoslikda parazit so‘zlar turli nomlar bilan ataladi: “**to‘ldiruvchi birliklar**”, “**nutq ortiqlari**”, “**diskurs markerlari**” va hokazo.

Ular nutqda ko‘pincha so‘zlovchining fikrni shakllantirish jarayonida yuzaga keladigan pauzalarni to‘ldirish uchun ishlatiladi. Ayniqsa, spontan nutqda, ya’ni oldindan rejalashtirilmagan gapirish jarayonida bunday birliklar ko‘p uchraydi. Parazit so‘zlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular nutqning grammatik tuzilishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmaydi, ya’ni gap mazmuni ularni olib tashlaganda ham asosan saqlanib qoladi. Masalan, “*demak*”, “*haligi*”, “*ya’ni*”, “*xullas*” kabi birliklarni nutqdan olib tashlash gapning asosiy mazmunini o‘zgartirmaydi, biroq nutqning ohangi va tabiiyligiga ma’lum darajada ta’sir qiladi. O‘zbek tilshunosligida og‘zaki nutq xususiyatlarini o‘rgangan olimlar bu hodisaga alohida e’tibor qaratganlar. Jumladan, A. Nurmonov quyidagicha ta’kidlaydi:

“Og‘zaki nutq yozma nutqqa qaraganda erkinroq bo‘lib, unda turli ortiqcha unsurlar, takrorlar va to‘ldiruvchi birliklar uchrashi tabiiy hol hisoblanadi” [1:45].

Mazkur fikr parazit soʻzlarning aynan ogʻzaki nutq tabiatiga xos ekanligini koʻrsatadi.

Chunki yozma nutqda inson oʻz fikrini qayta koʻrib chiqish, ortiqcha birliklarni olib tashlash imkoniyatiga ega boʻladi. Ogʻzaki nutqda esa bu jarayon real vaqt rejimida kechadi va natijada parazit soʻzlar nutqni “toʻldiruvchi vosita” sifatida yuzaga chiqadi. Shuningdek, parazit soʻzlar nutqning individual xususiyatlarini ham aks ettiradi. Har bir inson oʻz nutqida maʼlum bir turdagi parazit birliklarni koʻproq qoʻllashi mumkin. Bu esa shaxsning nutqiy odatlari, psixologik holati va kommunikativ tajribasi bilan bevosita bogʻliqdir. Umuman olganda, parazit soʻzlar lingvistik nuqtai nazardan mustaqil maʼno yuklamasiga ega boʻlmagan, biroq nutq jarayonida muhim funksional rol oʻynaydigan birliklar sifatida qaraladi. Ularni toʻliq inkor etish emas, balki ularning tabiatini chuqur anglash nutq madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Parazit soʻzlarning yuzaga kelish sabablari.

Parazit soʻzlarning nutqda paydo boʻlishi tasodifiy emas, balki u bir qator psixologik, lingvistik va ijtimoiy omillar bilan bogʻliq murakkab jarayon hisoblanadi. Ushbu birliklar, avvalo, inson tafakkuri va nutqi oʻrtasidagi muvozanat buzilgan paytda yuzaga chiqadi. Yaʼni, soʻzlovchi fikrni tezda shakllantira olmagan holatlarda nutqni uzib qoʻymaslik uchun turli toʻldiruvchi soʻzlardan foydalanadi. Parazit soʻzlarning eng asosiy sabablaridan biri — bu psixologik omillardir. Inson hayajonlanganida, oʻziga ishonchi past boʻlganida yoki auditoriya oldida gapirayotganda nutqida turli ortiqcha birliklar koʻpayadi. Bunday vaziyatda parazit soʻzlar soʻzlovchiga vaqt yutish va fikrni tartibga solish imkonini beradi. Bu haqda B. Yoʻldoshev quyidagicha fikr bildiradi:

“Nutq jarayonida yuzaga keladigan toʻldiruvchi birliklar koʻpincha soʻzlovchining fikrni rejalashtirishdagi qiyinchiliklari bilan bogʻliq boʻladi” [2:122]. Mazkur fikr parazit soʻzlarning tafakkur jarayoni bilan bevosita bogʻliqligini koʻrsatadi. Demak, ular nutqdagi kamchilik emas, balki fikrlash jarayonining tashqi ifodasi sifatida ham qaralishi mumkin. Bundan tashqari, nutqiy tajribaning yetishmasligi ham muhim omillardan biridir. Kam kitob oʻqiydigan, nutq ustida ishlamaydigan yoki jamoat oldida kam chiqish qiladigan insonlarda parazit soʻzlar koʻproq uchraydi. Chunki ular oʻz fikrini aniq va ravon ifodalash koʻnikmasiga yetarlicha ega boʻlmaydi.

Yana bir muhim omil — bu ijtimoiy muhitdir. Inson atrofidagi nutq madaniyati past boʻlsa yoki unda parazit soʻzlardan keng foydalanilsa, bu holat shaxs nutqiga ham taʼsir qiladi. Yaʼni, parazit soʻzlar koʻpincha taqlid orqali ham shakllanadi. Tilshunos olim N. Mahmudov ham nutq madaniyati haqida fikr yuritir ekan, quyidagicha taʼkidlaydi: *“Nutqning ravonligi va aniqligi koʻp jihatdan soʻzlovchining til boyligi va nutqiy tajribasiga bogʻliq” [4:67].* Ushbu fikr asosida aytish mumkinki, til boyligi qanchalik keng boʻlsa, parazit soʻzlarga ehtiyoj shunchalik kamayadi.

Aksincha, lugʻat boyligi cheklangan shaxslar nutqida bunday birliklar koʻproq uchraydi.

Shuningdek, zamonaviy kommunikatsiya vositalari, xususan, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalari ham parazit soʻzlarning keng tarqalishiga taʼsir koʻrsatmoqda. Tezkor va norasmiy muloqot shakllari nutqni soddalashtirib, unda ortiqcha birliklarning koʻpayishiga olib kelmoqda.

Parazit soʻzlarning kommunikativ funksiyalari.

Bunday soʻzlar koʻpincha nutq madaniyatiga salbiy taʼsir koʻrsatuvchi hodisa sifatida baholansa-da, ular kommunikativ jarayonda muhim funksiyalarni ham bajaradi. Zamonaviy tilshunoslikda bu birliklar faqat “ortiqcha” unsurlar emas, balki nutqni tashkil etuvchi yordamchi vositalar sifatida ham qaraladi.

Avvalo, parazit soʻzlarning eng muhim funksiyalaridan biri — **pauzani toʻldirish** funksiyasidir. Soʻzlovchi fikrni shakllantirish jarayonida maʼlum vaqtga muhtoj boʻladi. Ana shu vaqtda nutq uzilib qolmasligi uchun *“haligi”*, *“demak”*, *“yaʼni”* kabi birliklar ishlatiladi. Bu esa nutqning uzluksizligini taʼminlaydi.

Ikkinchi muhim jihat — nutqni **tashkil etish funksiyasidir**. Baʼzi parazit soʻzlar gaplar oʻrtasidagi mantiqiy bogʻliqlikni saqlashga yordam beradi. Masalan, *“xullas”*, *“demak”*, *“umuman olganda”* kabi birliklar nutqning yakuniy yoki umumlashtiruvchi qismlarida qoʻllanilib, fikrni tartibga solishga xizmat qiladi.

Uchinchi funksiyasi — **tinglovchi bilan aloqa oʻrnatish funksiyasidir**. *“Bilasizmi”*, *“tushunasizmi”*, *“qarang”* kabi birliklar orqali soʻzlovchi tinglovchining eʼtiborini jalb qiladi va muloqotni jonlantiradi. Bu esa nutqning interaktivligini oshiradi. Toʻrtinchi jihat — **emotsional-ekspressiv funksiyadir**. Parazit soʻzlar baʼzan nutqqa tabiiylik, samimiylik va jonlilik bagʻishlaydi. Ayniqsa, norasmiy muloqotda ular suhbatni erkinroq va yaqinroq qiladi. Tilshunos olim E. Begmatov bu haqda quyidagicha fikr bildiradi:

“Nutq jarayonida uchraydigan ortiqcha birliklar baʼzan muloqotning tabiiyligini taʼminlovchi vosita sifatida ham xizmat qiladi” [3:78]. Mazkur fikr parazit soʻzlarning faqat salbiy emas, balki funksional ahamiyatga ega ekanligini koʻrsatadi. Demak, ularni mutlaqo yoʻqotish emas, balki ularning meʼyoriy qoʻllanishini taʼminlash muhimdir. Bundan tashqari, ayrim hollarda parazit soʻzlar psixologik himoya vositasi sifatida ham xizmat qiladi. Soʻzlovchi noqulay vaziyatda yoki oʻziga ishonchi yetarli boʻlmaganda nutqni *“toʻldirib turish”* orqali oʻzini erkinroq his qiladi. Shu bilan birga, parazit soʻzlarning ortiqcha qoʻllanilishi ularning ijobiy funksiyalarini yoʻqqa chiqarib, nutqni samarasiz qiladi. Yaʼni, ular meʼyoridan oshib ketganda tinglovchini chalgʻitadi, asosiy fikrni anglashni qiyinlashtiradi va nutqning umumiy sifatiga salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Parazit soʻzlar masalasi tilshunoslikda biryoqlama baholab boʻlmaydigan murakkab hodisalardan biridir. Anʼanaviy yondashuvlarda bu birliklar asosan nutq nuqsoni sifatida talqin qilinib, ularni kamaytirish yoki butunlay yoʻqotish zarurligi taʼkidlangan. Biroq zamonaviy lingvistik tadqiqotlar, ayniqsa psixolingvistik va diskurs tahlili yoʻnalishlarida parazit soʻzlarga nisbatan yondashuv ancha oʻzgarganini kuzatish mumkin.

Avvalo, parazit soʻzlarni nutq jarayonining tabiiy elementi sifatida baholash lozim. Chunki real muloqot sharoitida inson nutqi oldindan toʻliq rejalashtirilmagan holda yuzaga keladi. Bu jarayonda tafakkur va nutq sinxron ishlaydi, yaʼni inson bir vaqtning oʻzida ham oʻylaydi, ham gapiradi. Natijada fikrni shakllantirish davomida yuzaga keladigan pauzalar turli toʻldiruvchi birliklar bilan toʻldiriladi. Shu nuqtayi nazardan qaralganda, parazit soʻzlar nutqning uzluksizligini taʼminlovchi vosita sifatida muhim rol oʻynaydi.

Agar soʻzlovchi bunday birliklardan umuman foydalanmasa, nutqda uzoq pauzalar yuzaga kelishi mumkin, bu esa muloqot samaradorligiga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Demak, maʼlum darajada parazit soʻzlarning mavjudligi nutqning tabiiyligini taʼminlaydi. Biroq muammoning boshqa tomoni ham mavjud. Parazit soʻzlarning haddan tashqari koʻp ishlatilishi nutqning sifatini sezilarli darajada pasaytiradi. Ayniqsa, rasmiy nutq, ilmiy chiqishlar, taʼlim jarayoni yoki ommaviy axborot vositalarida bunday birliklarning ortiqcha qoʻllanilishi nutqning professional darajasiga salbiy taʼsir qiladi. Tinglovchi asosiy fikrni qabul qilishda qiynaladi, nutq esa chalgʻituvchi va tartibsiz koʻrinadi. Shuningdek, parazit soʻzlar nutq egasining individual xususiyatlarini ham aks ettiradi.

Ba'zi insonlar nutqida ma'lum bir turdagi parazit birliklar doimiy ravishda takrorlanadi.

Bu holat ularning nutqiy odatlari shakllanganini ko'rsatadi. Agar bu odatlar nazorat qilinmasa, ular nutq madaniyatining pasayishiga olib kelishi mumkin. Zamonaviy kommunikatsiya vositalari ham bu jarayonga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, bloglar va videokontentlar orqali keng auditoriyaga chiqayotgan nutqlarda parazit so'zlarning ko'pligi ko'zga tashlanadi. Bu esa, ayniqsa, yoshlar nutqiga taqlid orqali tez singib bormoqda.

Natijada parazit so'zlar nafaqat individual, balki ijtimoiy hodisaga ham aylanib bormoqda.

Shu bois mazkur masalaga muvozanatli yondashuv zarur. Ya'ni, parazit so'zlarni mutlaqo inkor etish ham, ularni erkin qo'llashga yo'l qo'yish ham to'g'ri emas. Eng maqbul yo'l — **ularni ongli ravishda boshqarishdir**. So'zlovchi nutq jarayonida o'zini nazorat qila olishi, qayerda bunday birliklardan foydalanish mumkin, qayerda esa ulardan voz kechish zarurligini anglab yetishi lozim. Ayniqsa, ta'lim tizimida nutq madaniyatiga alohida e'tibor qaratish muhimdir.

O'quvchilar va talabalarni to'g'ri, ravon va aniq nutq tuzishga o'rgatish orqali parazit so'zlarning salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin. Bunda amaliy mashqlar, nutqni tahlil qilish va o'z ustida ishlash muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, parazit so'zlar nutqning ajralmas, ammo nazorat talab qiladigan elementi hisoblanadi. Ularni to'g'ri anglash va me'yorida qo'llash nutq madaniyatini yuksaltirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, nutqdagi parazit so'zlar tilshunoslik va psixolingvistika nuqtai nazaridan murakkab va ko'p qirrali hodisa hisoblanadi. Ular bir qarashda nutqning ortiqcha, keraksiz unsurlari sifatida ko'rinsa-da, chuqurroq tahlil qilinganda kommunikativ jarayonda muayyan funksional vazifalarni bajarishi aniqlanadi. Tadqiqot jarayonida aniqlanganki, parazit so'zlar asosan og'zaki, spontan nutqqa xos bo'lib, inson tafakkuri va nutqi o'rtasidagi vaqtinchalik nomuvofiqlik natijasida yuzaga keladi. Ularning paydo bo'lishida psixologik holat, nutqiy tajriba, til boyligi va ijtimoiy muhit muhim rol o'ynaydi.

Ayniqsa, hayajon, ishonchsizlik yoki fikrni tez shakllantira olmaslik kabi omillar parazit birliklarning ko'payishiga sabab bo'ladi. Shu bilan birga, parazit so'zlar kommunikativ jarayonda bir qator ijobiy funksiyalarni ham bajaradi. Ular nutqdagi pauzalarni to'ldirish, fikrni tartibga solish, nutqning uzluksizligini ta'minlash hamda tinglovchi bilan aloqa o'rnatishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Ayrim hollarda esa ular nutqqa tabiiylik, samimiylik va emotsional boylik bag'ishlaydi. Biroq parazit so'zlarning me'yoridan ortiq qo'llanishi nutq madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bu holat nutqning ravonligi va aniqligini buzadi, asosiy fikrni anglashni qiyinlashtiradi hamda so'zlovchining nutqiy saviyasiga nisbatan salbiy tasavvur uyg'otadi.

Ayniqsa, rasmiy va ilmiy nutqda bunday birliklardan ortiqcha foydalanish mutlaqo maqsadga muvofiq emas. Shu sababli zamonaviy nutq madaniyatida parazit so'zlarga nisbatan muvozanatli yondashuv zarur. Ularni to'liq yo'qotishga urinish emas, balki ongli ravishda boshqarish, kerakli o'rinda me'yorida qo'llash muhim hisoblanadi.

Bu esa insondan o'z nutqi ustida muntazam ishlashni, til boyligini oshirishni va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishni talab etadi. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, nutqdagi parazit so'zlar inson nutqining tabiiy tarkibiy qismi bo'lsa-da, ularning nazoratsiz qo'llanishi nutq madaniyatining pasayishiga olib keladi.

Demak, har bir so'zlovchi o'z nutqiga ongli yondashishi, parazit birliklardan o'rinli va me'yoriy foydalanishga intilishi zarur. Bu esa jamiyatda nutq madaniyatini yuksaltirish va samarali kommunikatsiyani ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. Nurmonov, A. Nutq madaniyati. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010. – 45-bet.
2. Yo‘ldoshev, B. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015. – 122-bet.
3. Begmatov, E. Nutq madaniyati asoslari. – Toshkent: Fan, 2007. – 78-bet.
4. Mahmudov, N. Til va nutq. – Toshkent: Sharq, 2012. – 67-bet.
5. Abduazizov, A. Umumiy tilshunoslik. – Toshkent: Universitet, 2018. – 232 b.
6. O‘zbek tilshunosligi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2020. – 156 b.
7. Hozirgi o‘zbek adabiy tili muammolari. Ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2019. – 110 b.
8. Azimov I., Ro‘ziyev Z., Bobojonov F. O‘zbek tilida lingvistik ekspertiza
9. [Matn]: Uslubiy qo‘llanma / I.Azimov, Z.Ro‘ziyev, F.Bobojonov.- Toshkent.
10. Bookmany print, 2023. - 48 b.
11. Turg‘unpo‘latov, D.R. Lingvistik ekspertiza: mazmun, tahlil va tadqiq.
12. “Filologiya masalalari yosh tadqiqotchilar nigohida” mavzusidagi IX xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari, 2024. Toshkent, 135-138-b.
13. <https://ares.uz/storage/app/uploads/public/624/32b/67e/62432b67e3922382240664.pdf>